

HO-Tour: Hoger onderwijs van de toekomst

De HO-tour

Onze toekomst maken we samen. De vraag is hoe het hoger onderwijs er in de toekomst uit moet zien. Die vraag wil de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met studenten, docenten, bestuurders en andere stakeholders in het hoger onderwijs verkennen. Dat doet ze in het najaar van 2014 aan de hand van een aantal regiobijeenkomsten en bezoeken bij hogeronderwijsinstellingen: de HO-tour.

Het hoger onderwijs staat niet stil. De afgelopen jaren is hard gewerkt om het Nederlandse hoger onderwijs tot de top van de wereld te laten behoren. De wereld om ons heen heeft echter ook niet stilgestaan. Ondertussen hebben diverse ontwikkelingen in het hoger onderwijs, zoals open en online onderwijs een vlucht genomen. Het is tijd om opnieuw met elkaar te bespreken wat onze ambities en de grootste opgaven voor de komende jaren zijn. Ook verkennen we samen wat dit vraagt van ons hogeronderwijsstelsel, van studenten, docenten, bestuurders en van de overheid. De ambities en inzet voor het hoger onderwijs vormen de kern van de Strategische Agenda 2015-2019.

Op weg naar de Strategische Agenda 2015-2019

De opbrengsten van de gesprekken in de HO-tour leveren een bijdrage aan de Strategische Agenda hoger onderwijs, onderzoek en wetenschap, die in de zomer van 2015 verschijnt. Deze gesprekken zijn echter niet de enige bijdrage. Naast de HO-tour wordt gewerkt aan en gesproken over andere relevante ontwikkelingen in het hoger onderwijs zoals de ontwikkeling van het accreditatiestelsel, de wetenschapsvisie en de Prestatieafspraken. Ook denken relevante stakeholders in het hoger onderwijs na over de toekomst van het hoger onderwijs. Zo schreef de VSNU de toekomststrategie voor Nederlandse universiteiten en is de Vereniging Hogescholen bezig met het strategietraject hbo2025. Ook deze trajecten dienen als input voor de Strategische Agenda 2015-2019.

Investeren in de toekomst

Een uitdagend en excellent hoger onderwijs in de toekomst vraagt om extra investeringen. In mei 2014 is er een politiek akkoord gesloten over de invoering van een studievoorschot als nieuwe vorm van studiefinanciering. Hiermee worden de benodigde investeringen mogelijk gemaakt. Tijdens de HO-tour gaat de minister ook in gesprek over waar de investeringen in het hoger onderwijs het meest op zijn plaats zijn. Dit sluit aan op het gesprek over waar de grootste opgaven voor het hoger onderwijs liggen en wat onze ambitie is.

“Wij wensen onze kinderen het beste onderwijs toe dat er in de wereld te krijgen is. Dat betekent de beste docenten, de nieuwste lesmethode, de meest inspirerende omgeving en geen financiële drempels om te gaan studeren.”

(politiek akkoord VVD, PvdA, D66 en GroenLinks)

Het hoger onderwijs in beweging

De opdrachten die de commissie Veerman in 2010 voor het hoger onderwijs heeft geformuleerd bieden een stevige basis voor verbetering.¹ Sindsdien is er gewerkt aan een meerkleurig bestel, met verschillen in aanbod van onderwijs en in profilering van instellingen. De kwaliteitsslag die hiermee op gang is gekomen in het hoger onderwijs moet krachtig worden voortgezet. We zullen elkaar voortdurend moeten blijven prikkelen om ook in de toekomst uitdagend hoger onderwijs te kunnen bieden. Dat zullen we onder meer doen in de HO-tour, waar aandacht wordt besteed aan een aantal ontwikkelingen en thema's uit de Strategische Agenda, die hieronder worden beschreven.

¹ Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs Stelsel (Commissie Veerman) (2010) Differentiëren in drievoud, omwille van kwaliteit en verscheidenheid in het hoger onderwijs

Kwaliteitscultuur

Uitdagender hoger onderwijs kunnen we onder andere bereiken door intensievere begeleiding en het verhogen van aantal contacturen tussen student en docent. Door wetenschappers niet alleen te belonen voor goed onderzoek, maar ook voor goede colleges. En door onderwijscarrières te stimuleren, naast wetenschappelijke carrières. Het kan door opleidingscommissies te versterken. Maar het kan ook door excellentietrajecten, door modules bij andere instellingen of internationale studiekansen te bieden. En ook het omarmen van innovatie in open en online onderwijs kan bijdragen aan uitdagend hoger onderwijs. De vraag is welke eisen studenten zullen stellen aan het hoger onderwijs in de toekomst en hoe we hen blijven uitdagen.

Onderwijsinstellingen zijn cruciaal in het stimuleren van een kwaliteitscultuur waarin studenten inspirerend onderwijs krijgen. Hoe kunnen we het studiesucces van studenten verhogen en tegelijkertijd voldoende aandacht besteden aan brede vorming van studenten? Een kwaliteitscultuur hoeft en kan niet op iedere instelling hetzelfde te zijn, maar kan tot stand komen door een nadrukkelijke profilering van de instellingen en het realiseren van *learning communities* waarbinnen intensief contact is tussen studenten, docenten en onderzoekers. Het kan ook door het onderwijs klein binnen groot te organiseren, met voldoende aandacht voor de *bildung* én het studiesucces van de individuele student. Door te leren van elkaar en elkaar kritisch te houden, niet alleen binnen de eigen discipline, maar juist door cross-overs te realiseren. De centrale vraag hierbij is wat het van studenten, docenten, instellingen en de overheid vraagt om een inspirerende, prikkelende kwaliteitscultuur te creëren en te behouden.

Regiobijeenkomsten

Een aantal grote uitdagingen van het hoger onderwijs in de toekomst komt aan de orde in vijf bijeenkomsten met een regionale invalshoek. Hogeronderwijsinstellingen hebben de mogelijkheid om met een delegatie – van in het bijzonder studenten en docenten - deel te nemen aan een bijeenkomst in hun regio. De precieze vorm van de bijeenkomsten zal verschillend zijn per regio. Overall zullen vanzelfsprekend uitdagend hoger onderwijs en de bijbehorende kwaliteitscultuur centraal staan. Ook komen het studievoorschat en de daarmee mogelijk gemaakte investeringen in iedere regiobijeenkomst aan bod. Daarnaast willen we per regiobijeenkomst aandacht geven aan één van de volgende thema's: internationalisering en regionalisering; digitalisering en flexibilisering; instellingen van de toekomst en; doorstroom in de beroepskolom en aansluiting op de arbeidsmarkt. De instellingen van buiten deze regio worden van harte uitgenodigd om te reageren op het thema van de bijeenkomst via de website www.rijksoverheid.nl/hotour.

Internationalisering én regionalisering

De wereldwijde vraag naar hogeropgeleiden neemt toe, evenals de toegang voor studenten tot internationaal hoger onderwijs. Internationalisering zorgt voor uitdagend onderwijs en kan bijdragen aan slimmere, creatievere en ondernemende studenten. Het is cruciaal voor het verwerven van kennis, vaardigheden en beroepscompetenties. Tegelijkertijd is internationalisering ook zeer waardevol voor de persoonlijke ontwikkeling en identiteitsvorming van studenten. De kennissector is een belangrijk visitekaartje voor Nederland en kennis is in toenemende mate een waardevol exportproduct. In haar visiebrief internationalisering schreef de minister dat Nederland naast het stimuleren en behouden van talent van eigen bodem, ook actiever zou kunnen inspelen op de mogelijkheden die deze mondiale onderwijsmarkt biedt. Deze ontwikkeling roept enkele belangrijke vragen op. Welke impact zal bijvoorbeeld de toename van het aantal buitenlandse studenten op het Nederlandse hoger onderwijs hebben en wanneer kunnen we tevreden zijn wat betreft uitgaande en inkomende studentmobiliteit? Daarnaast is het goed om met elkaar na te denken over wat de toekomst van transnationaal onderwijs is en hoe instellingen in deze internationale context zich voldoende regionaal kunnen profileren.

Digitalisering en flexibilisering

Digitalisering van het hoger onderwijs is geen nieuw fenomeen, maar wel in beweging. Tot voor kort stond het vooral gelijk aan de ICT-faciliteiten van een instelling, maar het toepassen van open en online onderwijsvormen voor kwaliteitsverbetering krijgt steeds meer aandacht. Instellingen

kunnen van deze kansrijke ontwikkeling profiteren door zich bijvoorbeeld internationaal meer te profileren, meer maatwerk en deficiëntieonderwijs te kunnen bieden of nieuwe doelgroepen aan te spreken. Het laatste is belangrijk aangezien de vraag naar hogeropgeleiden toeneemt, terwijl bijvoorbeeld het aanbod van en deelname aan deeltijdonderwijs voor volwassenen afneemt. Door inzet op meer flexibel en digitaal hoger onderwijs kunnen instellingen grote aantallen studenten aantrekken die hun leven lang blijven leren, adviseert commissie Rinnooy Kan². Dit vraagt niet alleen om technologische ontwikkelingen, zoals digitaal toetsen. Het vereist ook aanpassing van instellingen, docenten en studenten. Is er bijvoorbeeld extra scholing van docenten nodig? Open en online onderwijs zal niet in de plaats van het huidige hoger onderwijsaanbod komen, maar zal een aanvulling hierop zijn. Bovendien zal direct contact tussen docent en student en binding van student en docent met de onderwijsinstelling altijd noodzakelijk blijven. Hoe houden we dit in balans? En zijn er ook andere aanpassingen vereist om de ontwikkeling te ondersteunen, bijvoorbeeld op het terrein van accreditatie en kwaliteitszorg?

Instellingen van de toekomst

Werknemers en werkgevers moeten steeds meer in staat zijn zich adequaat aan te passen aan de snel veranderende omstandigheden. Om tot deze responsiviteit te komen, zou Nederland volgens de WRR meer in moeten zetten op kenniscirculatie en -absorptie. De banden tussen kennisinstellingen en het (regionale) bedrijfsleven moeten verder aangehaald worden, het onderwijs moet gericht zijn op responsiviteit en het absorptievermogen van studenten, en werk en leren kan beter gecombineerd worden. Intensieve samenwerking op alle niveaus tussen onderwijs, bedrijfsleven en andere relevante (overheids)partijen (triple helix) draagt hier aan bij. Het zorgt ervoor dat studenten vaardigheden kunnen ontwikkelen die hun kansen op de arbeidsmarkt nu en in de toekomst vergroten. Tegelijkertijd draagt het bij aan de ontwikkeling van onderzoeks- en onderwijsinstellingen tot regionale kenniscentra die duurzaam verbonden zijn met hun omgeving. Hogescholen geven vorm aan Centres of Expertise die knooppunten zijn van praktijkgericht onderzoek en samenwerking met bedrijven en publieke instellingen. Campussen ontwikkelen zich steeds meer tot regionale scienceparken waar zowel universiteiten, hogescholen, onderzoeksinstituten en bedrijven gevestigd zijn. Het is van belang samen te verkennen wat een responsieve kenniseconomie vraagt van het stelsel, studenten, docenten en ook van de overheid? Door vervlechting van de onderwijs-, onderzoeks- en valorisatiefunctie van universiteiten en hogescholen komen nieuwe wetenschappelijke inzichten sneller beschikbaar, maar hoe zou deze verwevenheid eruit moeten zien in de toekomst en hoe zorgen we met elkaar voor een goede balans? Hoe ziet de instelling van de toekomst eruit?

Doorstroom in de beroepskolom en aansluiting op de arbeidsmarkt

Het uitgangspunt van onze samenleving is dat iedereen een gelijke kans krijgt om het onderwijs te volgen dat bij hen past en zo goed voorbereid de arbeidsmarkt op kan. Toch is het voor bepaalde groepen lastig om door te stromen naar het hoger onderwijs. Er komt extra aandacht voor doorstroom van vmbo naar havo en vwo, maar ook van mbo naar hbo en van hbo naar wo. Drempels zoals hoge kosten voor schakelprogramma's (wo), het ontbreken daarvan (mbo), of het moeilijk kunnen doorstromen (vmbo), worden geslecht. Loopbaanoriëntatie vervult een essentiële rol in de verbetering van de doorstroom naar het hoger onderwijs, evenals de Associate degree (Ad). De vraag is hoe we samen voor een betere doorstroom in de beroepskolom kunnen zorgen en hoe we de nieuwe mogelijkheden die de komst van de Ad biedt voor jongeren en werkenden het best kunnen benutten. Ook liggen er uitdagingen voor het realiseren van een goede aansluiting op de arbeidsmarkt. Vanuit de arbeidsmarkt is er een veranderende vraag naar vaardigheden, zoals 'hogere' vormen van denken (*higher thinking skills*), samenwerken, communicatie en gebruik van ICT (omgaan met applicaties, maar ook mediawijsheid). Zowel in het hbo als in het wo geeft meer dan de helft van de studenten aan (zeer) tevreden te zijn over de aansluiting op de arbeidsmarkt en de mate waarin ze het geleerde kunnen toepassen in een baan. De vraag is hoe de aansluiting tussen onderwijs en de arbeidsmarkt zich de komende jaren ontwikkelt. En hoe we studenten kunnen voorbereiden met de juiste *21st century skills*.

² Commissie Rinnooy Kan (2014) Adviesrapport flexibilisering hoger onderwijs voor volwassenen

Wanneer kunt u meepraten?

In het onderstaande schema is zichtbaar welk thema in welke regio geagendeerd is.

Regio en locatie	Datum	Thema's
Noord , Hogeschool Stenden	6 oktober	Internationalisering en regionalisering
Oost , Hogeschool Arnhem Nijmegen	29 oktober	Doorstroom beroepskolom en aansluiting arbeidsmarkt
Zuid , Universiteit Maastricht	24 november	Instelling van de toekomst
Midden , Hogeschool Utrecht	19 januari	Digitalisering en flexibilisering
West , Universiteit Leiden	2 februari	Kwaliteitscultuur

Tot slot vindt in maart 2015 een grote conferentie plaats waar de opbrengsten van de HO-tour met alle hogeronderwijsinstellingen worden gedeeld. Ook is hier aandacht voor de midterm review van de prestatieafspraken.